

**Arnt Hope
(1878-1923) - Lærer**

Arnt Hope var innflytter til Skedsmo. Han var opprinnelig fra Masfjorden, men reiste til Notodden og gikk på lærerseminar. Etter å ha arbeidet noen år i Kristiania ble han i 1909 lærer ved Tærud skole.

Bedre helse gjennom skolen

Lærerne har i alle år vært brukt for å spre informasjon og ivareta befolkningens helse. Gjennom skolen har barna lært god tannhelse, blitt vaksinert og avluset, fått fysisk fostring, lært kroppsvask og sunne matvaner, og håpet har vært at en gjennom barna kunne lære opp foreldrene også.

Dette var Arnt Hope en del av, både i sin lærergjerning og som kasserer for og medlem av Skedsmo lærerforening. Foreningen ble stiftet i 1892 og arbeidet for en god skole. Blant annet arrangerte lærerforeningen kurs, og noen av temaene som behandlet var «Skolehygiene», «Tobakkrøkning blant skolebarn» og «Disiplinen i skolen».

Tidlig på 1900-tallet ble det satt i gang mange tiltak i Skedsmoskolene som skulle forbedre helsen til elevene. Bøker i «Helselære» kom for alvor, og i en utgave fra 1910 står det:

Husk særlig følgende: Vær alltid renslig! Hold dig meget i frisk luft! Spis sund og nærende kost! Hold fordøielser i orden! Sørg for passende vekslings mellom arbeide og hvile! Vær i godt humør! Blir du syk, saa gaa til lægen i tide! Det kan ellers let bli for sent.

Hindre smitte på skolen

Med mange barn i samme rom er faren for smitte på skolen stor, enten det gjelder lus, barnesykdommer eller mer alvorlige sykdommer. I regler for skolemateriell fra 1914 står det: «Brukte bøker fra smittede hjem brennes.» Trolig gjelder dette først og fremst tuberkulosesmitte, men det kan ha vært aktuelt også i forbindelse med andre smittsomme sykdommer.

Styrke kroppen

Gymnastikkundervisning ble innført allerede i 1860 med den begrunnelse at skolen skulle sørge for at rekruttene til det militæret var i best mulig form. Gymnastikken var lenge preget av militær disiplin og linjegymnastikk. I læreplanen fra 1923 står at gymnastikk skal bidra til å utvikle kroppen harmonisk og styrke helsen.

Tannhelse

1931 innførtes skoletannpleie i Skedsmo med to tannpleiersker som arbeidet forebyggende. En av disse var Margrethe Poppe. Hun forteller at kaffe, ferskt brød, sirup, slikkerier og kaker var en del av den daglige kost. I tillegg var tannpussen altfor dårlig.

Hvilke helsetiltak husker du fra din skoletid?

Skoletannlegen	Flourskylling
Tranutdeling	Pirketprøve
Coopertest	Linjegymnastikk
BCG-vaksine	Kanonball
Skolefrokost	Dusjing etter gymmen
Sexualopplysning	

**Helga Marie Kragerud
(1905-1990)**

Da Helga ble født på Kragerud gård på Gjellerås i Skedsmo i 1905 var forventet levealder for kvinner 54 år. Selv ble hun nesten 85 år gammel. Hvilke farer overlevde hun?

Rundt 1905 døde ca. 2,4 % av alle barn ved fødselen, og ytterligere ca. 3,6 % i løpet av første leveår.

Kikhoste var den vanligste dødsårsaken for barn under 1 år på denne tida. De andre barnesykdommene (meslinger, difteri og skarlagensfeber) hadde herjet i tiårene før 1900, men nå var disse stort sett under kontroll.

Med tilstrekkelig næring ble kroppen sterk nok til å tåle flere sykdommer, og Helga har kanskje hatt et fortrinn her fordi hun var oppvokst på gård. Hun fikk trolig nok mat selv under matvarerasjoneringen under Første verdenskrig (1914-1918).

Om Helga ble smittet av Spanskesyken vites ikke, men om hun gjorde så døde hun i hvert fall ikke. Det gjorde derimot en naboen Anne Marie Olsen på husmannsplassen Kragerudhagen, 2. februar 1919.

Helga har også unngått å bli smittet av tuberkulose, som i 1900 forårsaket 47 % av alle dødsfall i Norge. Lungebetennelser og ulike diarésykdommer kunne også ta livet av folk, spesielt dem som hadde lav motstandskraft, som barn, gamle og dem som var svekket av annen sykdom.

Helga var 22 år gammel da hun mistet sin far, og 31 da moren gikk bort. Med tre yngre søsken var det trolig hun som sto for husholdet på Kragerud fram til broren giftet seg 5 år senere.

Helga arbeidet i flere tiår som husmor på Hvam landbrukskole. Der hadde hun ansvaret for husholdningen, deriblant bespisningen av rundt 60 internatelever og deres lærere. Helga giftet seg ikke og fikk heller ingen barn. Dermed unngikk hun den risikoen som barnefødsler medførte.

A light gray silhouette of a woman and a child. The woman is on the left, and the child is on the right, slightly behind her. They are both facing forward. The silhouette is set against a white background.

Mor og barn

Kontrollstasjon for gravide, for spebarn og for småbarn fra 1936

«Det er en kjensgjerning at en svanger kvinnes helbredstilstand og den kost som hun spiser, spiller en avgjørende rolle for utviklingen av det barn hun går med. [...]Hun må vite at i den kunstig tillagede kost som brukes nu, blir det ofte for lite av enkelte viktige stoffer som er nødvendig for fostrets utvikling».

Sitatet kommer fra dr. med. Kirsten Utheim Toverud, som var en pådriver for og leder av landets første kommunale helsestasjon. Arbeidet hennes lå til grunn for «Skedsmoplanen» som vakte stor oppmerksomhet da den ble vedtatt i 1936. Her hadde doktor Arthur Henriksen, skolelege i Skedsmo, fremlagt en plan for hvordan mødre skulle få oppfølging under svangerskapet og i småbarnstiden.

Svangerskapskontroll

Skedsmoplanen anbefalte en oppfølging av den gravide kvinnen og barnet som likner veldig på den svangerskapsoppfølgingen som vi har i dag. Den blivende mor ble anbefalt å besøke kontrollstasjonen for svangre kvinner månedlig.

Spedbarnskontroll

Etter fødsel skulle den nyfødte undersøkes jevnlig av lege på kontrollstasjonen for spedbarn. Moren skulle også få brosjyrer om kosthold og stell på stasjonen. Det ble gjennomført småbarnskontroll frem til barna var 7 år.

Hjemmebesøk

I tillegg kunne moren få besøk av en hjemmekonsulent. Det beskrives spesielt at hjemmekonsulenten må «ha en allsidig utdannelse, være en elskverdigg, dannet personlighet, som har evne til å omgås mange slags mennesker, ha god kjennskap til kostlære så vel teoretisk som praktisk, bør heller ikke være ukjent med mentalhygiene.» Konsulenten skulle gi råd og veiledning i hjemmet, og moren kunde også få demonstrasjoner om spedbarnsmat og om søm av barnetøy.

**Nanne Holten
f. 1940**

Da Nanne ble gravid med sitt første barn var hun frisørlærling i Oslo – 19 år og forlovet. Og hun var ikke den eneste. Av de 25 klassevenninnene hennes på Oslo yrkes-skole var det minst 5 som sluttet fordi de ble uønsket gravide. I tillegg var det flere som var borte en periode for så å komme tilbake. Flere av disse hadde fått foretatt illegale aborter. Nanne valgte ingen av disse løsningene. Hun giftet seg, fortsatte i lære, og avla fagprøven mens hun var gravid i 8. måned.

Selv om det fortsatt var en skam å få barn utenfor ekteskap var ikke kjærestepar flest seksuelt avholdende. «Selv sønnen til presten var på dansketur og gjorde ei jente gravid. Presten ble sykemeldt i 14 dager da han fikk vite det.»

Abortbestemmelser i Norge

Til alle tider har kvinner av ulike årsaker forsøkt å avslutte svangerskap.

I Norge var det fra 1687 dødsstraff for å gjennomføre svangerskapsavbrudd. Dødsstraffen ble fjernet i 1842, men fremdeles var abort straffbart. Man kunne bli dømt til straffarbeid i opptil seks år.

Fra 1889 var det tillatt med abort dersom mors liv og helse sto i fare, men kun da. Du risikerte opptil tre års fengsel, og det var to års fengsel for en lege å utføre abort. Fortvilte kvinner gjorde det derfor selv eller gikk til kloke koner og fikk hjelp, noe som både var smertefullt og farlig.

Fra 1964 ble det mulig å få abort også hvis det var fare for kvinnens fysiske eller psykiske helse, men ikke på grunn av hennes sosiale situasjon (eks. fattigdom, mange barn, ugift, trangboddhet). Og det var legen eller en nemd (ofte bestående av kun menn) som skulle bestemme i hvert enkelt tilfelle.

Nærmere halvparten av ugifte kvinner i Oslo som hadde fått avslag om abort, fikk den utført illegalt!

Først 1978, etter mange års intens kamp, ble loven om selvbestemt abort vedtatt med én stemmes overvekt i Stortinget. Nå fikk kvinner ta avgjørelsen om abort som kunne utføres før utgangen av 12. uke i svangerskapet. Mange abortsøkende kvinner har likevel møtt leger som har nektet å henvise dem videre for å få utført abort. I 2014 mobiliserte norske kvinner mot et lovforslag som skulle gi leger rett til å reservere seg, og lovforslaget ble trukket tilbake.

**Ole Korsmo
(1891-1954)**

Ole var møllermester i Gisledal mølle fra 1930 til 1948. Dette var den største av møllene ved Sagelva.

Farlig arbeid

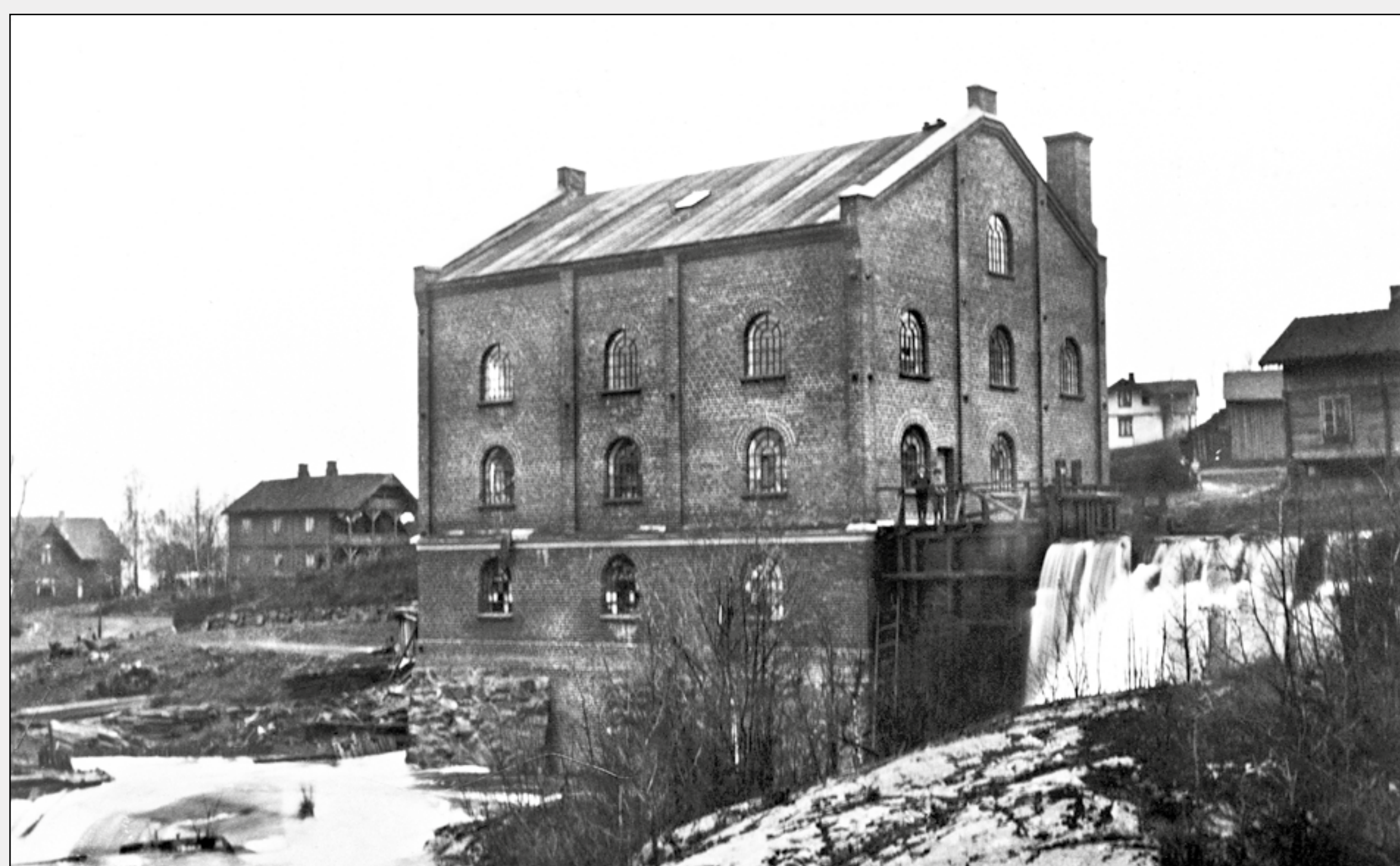
Hvis dagens arbeidstilsyn hadde kommet på besøk til Oles arbeidsplass ville de hatt mye å anmerke.

Inne i selve mølla fantes det mange maskiner og drivreimer langs vegger og tak. Det var lett å bli hengende fast og dratt inn i maskineriet. Belysningen var svak og støynivået høyt.

Bygningen var kald og uisolert. Om vinteren ble det så kaldt at det var lov å varme hendene i det nykverna melet. Vannsprut og damp gjorde at det fort ble isete på gulvet og det var lett å falle.

En gang da Ole skulle løsne en vektstang som var frosset fast, gled den ut av hendene hans og slo ham med full kraft i ansiktet. Heldigvis hadde han allerede gebiss, så han mistet ingen tenner, men han måtte til legen og sy flere sår.

Det verste av alt var kanskje likevel støvet. Ved møllen drev en med beising av såkorn. Det vil si at kornet dekkes med et giftig stoff som skall beskytte såkornet mot sykdom. Dette, sammen med melstøvet, gjorde det vanskelig å puste innendørs. Det fantes ikke noe avsug. De hadde noen gummimasker som beskyttelse, men det var ikke nok, og Ole fikk tidlig lungeskader.

Gisledalen mølle

**Ragnar
Bergersen f. 1927**

**Ragnar bodde i
Brandvoldboligen
i Lillestrøm, også
kalt Boli'n. Dette
var bolig for
arbeiderne på
Brandvoldsaga
og deres familier.
I gården var det
20 leiligheter bestående
av ett rom og kjøkken. Hvert av
rommene var på ca. 25 kvadratmeter.**

Antallet barn i gården varierte naturlig nok, men da Ragnar var 15 år gammel bodde det 63 barn fordelt på alle de 20 leilighetene. Hvis vi anslår at det også bodde to voksne i hver leilighet hadde de i gjennomsnitt 6 kvadratmeter per person. Ragnar hadde bare en bror, men familien under dem hadde 11 barn, så der var det ekstra trangt.

Til sammenligning hadde hver nordmann år 2008 i gjennomsnitt 55 kvadratmeter per person. Og i dag regnes det som trangboddhet hvis det er færre rom enn det er beboere.

Å leve trangt innebar selvsagt noen utfordringer. Fukt fra mange sett våte klær som skulle tørkes, støy fra naboer og økt fare for smitte var noen. Ragnar beskriver blant annet at de hadde grisehus, men dette måtte rives fordi det ble for mye rotter der. Huset var trekkfullt og vannet i brønnen hadde dårlig kvalitet i perioder.

Det var ikke innlagt vann, men en felles vannspring og utslagskum på gårdsplassen. Det var 5 utedoer i uthuset, med to åpninger i hver. Et stort for de voksne og et mindre for barn.

Men Ragnar beskriver også godt samhold mellom beboerne. De passet på hverandre ved sykdom og barna sto sammen hvis det ble bråk i gata. De hadde en regle som Ragnar fortsatt minnes:

«Boliggutta er'kke bange
de kan både slåss og stange,
stå på ski og spille kort,
det er Boliguttas sport.»

Ragnar var tredje generasjon som bodde i Boli'n. Bestefaren flyttet inn der da han begynte på Brandvoldsaga rundt 1880. Da Ragnar giftet seg flyttet han og kona inn i bestemorens gamle leilighet og fikk to barn før de flyttet derfra.

